

LA SETMANA TRÀGICA A MANRESA

JOSEP M. GASOL

INTRODUCCIÓ

Els fets revolucionaris esdevinguts el juliol de 1909 a diverses poblacions de Catalunya, coneguts amb el nom de la Setmana Tràgica, tingueren a la ciutat de Manresa una notable incidència. A la capital del Bages, hi foren incendiats i malmesos el convent i l'església de les caputxines, el convent de les monges de l'Ensenyança (Lestonnac), i llur església de Sant Francesc de Pàola, i l'església i convent de Montserrat, residència de les Serventes del Sagrat Cor (fundades a Vic l'any 1891 per Mn. Joan Collell al servei de l'estament obrer i establertes feia poc a Manresa). Els avalots revolucionaris causaren un fort impacte en la mentalitat dels manresans que en van ser testimonis, especialment entre els eclesiàstics, perquè que en foren els més directament afectats.

A Manresa s'escriviren diverses cròniques sobre la revolució de juliol de 1909, totes inèdites. Són destacables la de les dominiques del monestir de Santa Clara, la que escriví l'historiador manresà Joaquim Sarret i Arbós (a les envistes de ser publicada com a monografia) i la que es troba inserida en el llibre d'efemèrides de la Col·legiata-Basílica de la Seu de Manresa, atribuïda al canonge Josep Servitje i Guitart (1865-1938), que ara editem, sense anotacions i amb l'ortografia normalitzada a cura de la professora Concepció Llorens.

Aquesta crònica gaudeix d'una peculiar frescor atesa la proximitat als fets; és una bona contribució al coneixement dels esdeveniments revolucionaris de la Setmana Tràgica a Manresa i ofereix una interessant visió d'aquesta pàgina històrica.

Transcripció, amb l'ortografia normalitzada, de la relació sobre els fets de la Setmana Tràgica, extreta del Llibre d'efemèrides de la Seu de Manresa (any 1909) pp. 224-237

SETMANA TRÀGICA

De tal ha estat qualificada l'última setmana de juliol de 1909, i per cert molt justament i gràficament, puix durant la mateixa es reproduïren a Catalunya els execrables successos que han donat trista celebritat als anys 1834 i 35, i Manresa veié tacada sa neta història amb crims, sacrilegis i abominacions que mai havia presenciada aquesta ciutat tan catòlica i honrada.

El pretext de la criminal revolució fou la guerra de Melilla, venint-se succeint feia dies a Madrid, Barcelona i altres poblacions importants, tumultuàries i antipatriòtiques protestes cada vegada que s'acomiadaven soldats cap al teatre de la guerra. Tota la premsa sectària, pels fins que més tard es posaren al descobert, tenia cura de mantenir, a ciència i paciència del govern presidit pel Sr. Maura, el caliu sediciós amb articles i propagandes que queien de ple dintre el codi penal, i fins amb al·lusions ben clares i precises a l'any 1835, del qual els seus fets reprovables es posaven per model i exemple del que llavors s'havia de realitzar.

Vingué, per fi, el dilluns 26 de juliol, en el qual s'inicià a Barcelona el moviment revolucionari amb la vaga general de tots els oficis i indústries. Una vegada els caps de motí tingueren la seva gent al carrer dirigida per llurs assalariats de confiança, feren tancar les botigues i altres establiments comercials, parilitzar el tren i tallar totes les comunicacions amb la resta d'Espanya.

Aquí, a Manresa, com no arribava cap tren de la banda de Barcelona, ni per consegüent venien cartes i periòdics, ni funcionaven el telègraf i telèfon, començaren a córrer les notícies més terribles i emocionants del que passava a la ciutat comtal i altres poblacions de

Catalunya i fins de tot d'Espanya; notícies que, segons més tard pogué esbrinar-se, inventaven i propagaven els mateixos capitosts revolucionaris, a l'objecte d'introduir el pànic a tot arreu. Amb tot, no s'observà més alteració de la normalitat que certa agitació misteriosa en les tavernes i altres llocs on s'acostuma reunir la gent avalotadora, dels quals sortien a voltes, sobretot a altes hores de la nit, crits confosos i descompassats que se sentien passant pel carrer, produïts per algun esbojarrat que no estava conforme amb el quietisme de Manresa i censurava els caps àcrates locals, perquè no seguien l'exemple de llurs col·legues de la capital.

Amb l'alarma que és de suposar i amb contínua temença del que ens portaria l'endemà, aquells dies, fins el dijous 29 en què, malgrat haver-se publicat la llei marcial i haver assumit en conseqüència l'autoritat militar el govern de la població, veiérem amb natural sorpresa que, ja declarada la vaga general, grups de gent ben caracteritzada per ses idees dissolvents recorrien els carrers fent tancar les botigues i establiments amb ordres terminants i amenaces terrorífiques. Des d'aquella hora ja no fou gens difícil pronosticar que a Manresa anaven a esdevenir successos de gravetat i transcendència incalculables, atesa l'exacerbació d'insanes passions i com una espècie d'esperit diabòlic que, per dir-ho així, surava en l'atmosfera.

En efecte: no érem encara a mitja tarda quan començà a córrer la notícia que les casetes de consums cremaven en varis indrets de la ciutat, que grups de xicots trencaven a pedrades els fanals de l'enllumenat públic i que tot estava somogut i en complet desordre.

Aquests fets no eren pas, com cal suposar, la finalitat que es proposaven els perversos directors de la sedició; però en començar per aquí, demostraven ben clarament que sabien el que tenien entre mans. Perquè cremant de primer les casetes dels consums, impost odiosíssim baix tots conceptes, estaven segurs de no alarmar d'una manera extraordinària la gent pacífica i honrada, ja prou encongida i temerosa per les notícies expressament exagerades que arribaven d'altres bandes, i ensems, anaven encegant llurs adeptes amb els resplendors dels incendis i preparant-los pel que havia de venir més tard. Per això tan prompte cregueren que havien dominat la situació i tenien assegurat l'èxit, portaren les turbes als convents.

Era poc abans de posta de sol quan sinistres columnes de fum començaren a aixecar-se de les Caputxines en mig d'una cridòria es-

pantosa, i no gaire més tard cremaven els convents i esglésies de Montserrat i St. Francesc de Pàola; el primer, de monges Serventes del Sagrat Cor i el segon, de religioses de Ntra. Sra. de l'Ensenyança.

A les Caputxines no hi quedà més que un munt de runes; les monges, refugiades a l'extrem de l'hort, foren extretes a la nit per una obertura que es practicà a la tàpia, i el capellà, que intentava salvar el Santíssim Sagrament, alabat sia per sempre, tingué d'escapar-se per aquelles teulades, sense poder aconseguir son objecte, essent per tant les sagrades formes reduïdes a cendra, el mateix que els ornaments de l'església, altars i santes imatges. A Montserrat es cremà l'església i gran part del convent, tenint aquí lloc horribles sacrilegis; puix les impies turbes obriren el sagrari, tragueren el copó, i després de simular amb barroera i cínica impietat augustes cerimònies, tiraren per terra les hòsties consagrades que també foren pastura de les flames.

I a St. Francesc es cremà igualment l'església, preciosa joia d'art, i tota la part de convent destinada a col·legi; les religioses pogueren sortir per entre mig dels revolucionaris, sofrint mil insults i cruels injúries, i el Santíssim Sagrament fou lliurat de la profanació, gràcies a la serenitat del capellà, que amb greu perill de la vida entrà al convent, reuní a les monges a l'hort, i després d'exhortar-les en la forma que les crítiques circumstàncies exigien, les hi donà la sagrada comunió amb el doble objecte de salvar la reserva i de que aquella les hi servís de viàtic en cas necessari. En aquest punt fou ferit de gravetat D. Lluís Prunés, el qual havia acudit per salvar una germana seva, religiosa d'aquella casa.

A les futures generacions les hi semblarà cosa incomprendible que, promovent-se la revolució als crits de "Fora la guerra!" i per gent que es deien defensors dels obrers oprimits, es comencés l'atac per les Caputxines, religioses de rigorosa clausura i que tenen per únic objecte de sa vida dedicar-se a l'oració i contemplació, sense preocupar-se gens del que passa fora de son monestir; es prosseguís immediatament per les Serventes del Sagrat Cor, que es dediquen com a fi principal a cuidar de les tendres criaturetes dels obrers, mentre llurs mares les hi guanyen el pa de cada dia, en els tallers i fàbriques; i per les religioses de l'Ensenyança, que tenen a la seva cura l'educació gratuïta de les nenes, també de famílies obreres, essent a l'hora de la crema cinc o sis-cents les qui gratuïtament assistien al col·legi. Sí, això semblarà estrany i irracional, però desapareixerà aquesta estranyesa, si es considera que allò de la guerra i de la redempció obrera era, com queda

insinuat abans, sols un pretext per caçar incautes; que el que en el fons donava vida i impulsava el moviment sediciós era l'odi a Déu i a sa religió santa, sens excloure la idea de fer *a río revuelto* el seu agost alguns pescadors de la pitjor espècie; com ho demostra el que amb poques hores desapareguessin dels convents assaltats, sobretot del de St. Francisc, els objectes d'algun valor o utilitat, els quals després es trobaren en part en les cases dels principals revolucionaris.

I en tot això la ciutat semblava completament abandonada a les turbes desenfrenades, sens que ningú gosés oposar-se a sa obra destructora. Finalment per allí a dos quarts de nou sonà la campana de la Seu, iniciant un viu i enèrgic toc de sometent. Això sol, desconcertà els incendiàries, que abandonaren llur sacrílega tasca per dirigir-se en tropell a la plaça major, on foren rebuts a trets per uns pocs soldats i individus del sometent que s'havien anticipadament apostat sota les voltes i en el primer pis de les Cases Consistorials, resultant, per part dels primers, algun ferit.

És difícil de pintar amb els colors del natural el tètric aspecte d'aquella nit de trista recordança, que seguí als reprovables esdeveniments que queden descrits. La ciutat fosca com gola de llop, puix els sediciosos havien tingut bona cura de fer parar la fàbrica de l'electricitat que serveix l'enllumenat públic; immenses flamarades continuaven pujant en rojos espirals dels tres convents incendiats, les quals reflectint-se en els vidres dels edificis propers, donaven a tot aquell barri l'aspecte fantàstic de colossal foguera; aquí i allà ressonava de temps en temps algun que altre tret tirat a vescol, o algun crit estrany que feia esgarriós el tètric de l'ocasió; i per completar el quadre, acabant-li de prestar un to terriblement sinistre, s'hi afegia la campana de la Seu amb sos tocs vibrants i anguniosos. Després, tot quedà en silenci, però era un silenci feixuc i paorós, que, involuntàriament i amb gran basarda, feia pensar en què succeiria així que fos de dia, puix ja s'havien llençat veus de que s'havia de cremar la Seu, la Sta. Cova i altres convents i esglésies de la ciutat. Tot era creïble en l'estat d'ànim en què tothom es trobava i atesa la folla bogeria de què estaven posseïts els impius incendiàries.

Vingué la llum del nou dia, i els espaordits habitants obrien cautelosament les finestres o balcons per donar una llambregada al carrer, abans de determinar-se a sortir; els veïns honorats es preguntaven amb veu baixa i comprimida, de finestra a finestra, a l'objecte d'assabentar-se de com seguia la població; ningú sabia res en concret

i tothom feia els més horribles calendaris. No obstant, la quietud era solemnia per tot arreu, però una quietud que semblava prenyada de tempesta.

A les nou o quarts de deu sonà altra volta la campana de la Seu. Després se sabé que en el passeig de Pere III i carrers propers, s'havien format grups de revoltosos armats de ganivets, pistoles i revòlvers, els quals insultaven i amenaçaven les persones pacífiques. Un d'aquests grups assassinà traïdorament el benemèrit individu del sometent, D. Joaquim Cardona i Rami, el qual anava a reunir-se amb uns quants companys seus del mateix institut i amb alguns soldats, que havien sortit per protegir l'entrada a ciutat dels carros encarregats del repartiment de la carn.

Immediatament, a fi d'aixecar l'esperit públic força encongít per la temença, el caporal de sometent Sr. Alsina organitzà diverses patrulles d'aquell patriòtic cos, que recorregueren la població en totes direccions. Això donà magnífic resultat, puix a mig dia ja s'havia anat afegint a aquelles forces el suficient nombre de sometents i veïns armats per ocupar militarment la ciutat i imposar-se als revolucionaris. Des d'aquesta hora es col·locaren en totes les entrades dels carrers parelles armades amb ordre d'impedir l'entrada i sortida a tothom. Al mateix temps es recolliren de totes les armeries les armes i municions que tenien per a la venda, les quals, portades a la Casa de la ciutat, foren repartides als veïns que sol·licitaven ajuntar-se al sometent. A partir d'aquest moment, pogué ja donar-se per vençuda la sedició, i les persones honrades tornaren per fi a respirar amb alguna confiança.

A mitja tarda del mateix dia 30 arribà a notícia del cap del sometent, D. Manuel I. Vallés, que els incendiaris anaven a tenir una reunió a prop de la creu de Coll Manresa; i després, que en la mateixa s'havia acordat assaltar les cases Sol, Raurich i Cia., i Fills de Jaume Armengou, on pensaven trobar diners i armes. Tot seguit, es posà d'acord l'esmentat cap amb el comandant militar per organitzar una batuda general, que donà per resultat la completa dispersió dels revoltosos, després d'haver-los causat algun mort i diversos ferits.

El dissabte 31 pot dir-se que quedava restablerta la normalitat, puix a la seva hora s'obriren les fàbriques i botigues i en totes les esglésies es tocà a Missa. No obstant el dia transcorregué en contínues alarmes, dient-se que una grossa partida de Monistrol, capitanejada per un tal Negre, la qual ja el dia abans havia cremat tots els vagons de càrrega dipositats a l'estació de St. Vicenç de Castellet, es dirigia

a Manresa amb la finalitat de renovar el saqueig i l'incendi. A les cinc de la tarda tingué lloc l'enterrament de la pobra víctima del seu deure, D. Joaquim Cardona, al qual trist acte concorregueren les autoritats, el sometent i un nombre immens de persones amants de la pau i de l'ordre; i durant el mateix, amb motiu d'haver vist alguns sometents de la comitiva un incendiari, a qui perseguiren i agafaren, s'accentuà l'alarma que, per dir-ho així, surava en l'ambient, i hi hagué corredisses i tancament general de portes.

Després d'això ja no s'alterà més la pau de la ciutat i el sometent, policia i guàrdia municipal pogué dedicar-se a perseguir i capturar els criminals dispersos. No cal dir que els capitosts de la sedició, els directors dels incendis i saqueigs, els inductors al crim i a l'assassinat havien tingut bona cura de posar-se a cobro, no quedant aquí, com sol succeir, més que els induïts i enganyats, la carn de canó, que s'abandona així que ja ha servit pels fins execrables que aquells s'han proposat.

A conseqüència dels criminals esdeveniments que referits queden, la nostra església de la Seu estigué durant els tres dies, 30 i 31 de juliol i 1 d'agost, sense conventual ni residència; puix, a més de que això no era prudent en tan crítiques circumstàncies, tampoc hauria estat possible, per estar la comunitat dispersa i disseminada. Per fi, el dia 2 d'agost tornà a prosseguir tot amb la regularitat i ordre acostumats.

Ara, passats aquells tristos dies, tothom es pregunta: Com han estat possibles a Manresa tan terribles successos que deixen per sempre més tacada la nostra bella història? I tots alcen els ulls a les persones que llavors governaven la ciutat, fent comentaris dels quals no en surten gaire ben posades. I és cert que a primera vista té el públic tota la raó; perquè si bé és veritat que faltava, a excepció d'uns quants soldats guardians de la caserna, el batalló de Reus que poc temps abans havia marxat cap a Melilla, i la major part de la Guàrdia Civil, que també havia sortit per a garantir l'ordre a Sabadell i Terrassa, no obstant quedava el sometent, prou nombrós i ben organitzat per prevenir els esdeveniments. Per què no van valer-se les autoritats d'aquesta força al seu degut temps, abans no esclatés la revolució?

Després dels fets s'ha fet molta llum sobre el cas, i d'ella en resulta que ja el dia 27, així que el comandant militar D. Isidro Alonso de Medina s'hagué fet càrrec del govern de la ciutat, es presentà al seu despatx el cap del sometent D. Manuel I. Vallés amb objecte

d'oferir-li el concurs d'aquell benemèrit cos armat i demanar-li a l'ensens permís per organitzar convenientment la força que manava, en previsió dels esdeveniments. En vista d'aquesta noble oferta, l'ltre. Sr. Arxiprest, que junt amb els Srs. Alcalde accidental, Jutge d'Instrucció i dos caporals de sometent assistia a la reunió, suplicà que per amor de Déu no es fes cap ostentació de força, puix això seria pres com una provocació, estant, segons semblava, el poble de Manresa, pacífic i gens inclinat a secundar el moviment revolucionari de Barcelona i Sabadell; afegí que ell recordava el que havia succeït quan la famosa vaga de casa Bertran, en la qual, si el poble hagués vist una sola arma al carrer, s'hauria sens dubte convertit aquella vaga, de pacífica que era, en obertament revolucionària, i Déu sap el què hauria pogut ocórrer a Manresa. Del mateix parer foren els Srs. Jutge i Comandant militar; per la qual cosa aquest prohibí absolutament a l'esmentat cap del sometent que fes res en ordre a prendre precaucions.

El dia 29 el mateix Sr. Vallés, junt amb l'alcalde propietari, que acabava d'arribar de Vallfogona de Riucorp, on estava prenent les aigües, visità altra volta al comandant militar en les seves oficines de la caserna del Carme i tornà a oferir-li el concurs del sometent. A tot això respongué aquella autoritat, que no s'atrevis a moure res; que ell es bastava per conservar l'ordre, i que si aquest s'alterava en el més mínim, ell sortiria al carrer amb els 30 soldats de què disposava, afusellant tots els que intentessin promoure desordres.

Una hora més tard, ja completament canviat, envià a buscar el repetit cap del sometent, manifestant-li que tenia seriosos temors que per fi hi hagués bullanga; que en aquest cas no disposava de forces per a res, puix que els 30 soldats que tenia, amb treballs eren suficients per guardar la caserna, i els 14 guàrdies civils que li quedaven, no eren prou per defensar llur pròpia caserna i el material del ferrocarril del Nord. Encara estaven conversant, quan es presentà un ordenança dient que grups de revolucionaris recorrien els carrers fent tancar tots els establiments públics, que havien calat foc a la caseta de consums de la carretera de Cardona, i que s'entretenien en destruir a pedrades el material d'enllumenat públic. Llavors, el Sr. Vallés, en vista de la urgència de la situació, oferí per tercera volta el concurs del sometent, suplicant a l'autoritat militar que manés tocar la campana per reunir-lo. L'oferta fou també rebutjada.

Per fi es rebé la notícia que els convents de Caputxines, Montserrat i St. Francesc estaven cremant, i només llavors el comandant militar

sortí de la caserna amb 16 soldats, dirigint-se a la plaça major. Allí el Sr. Vallés tornà a suplicar que es manés tocar a sometent, a la qual cosa accedí finalment aquella autoritat. Però llavors els encarregats de transmetre l'ordre es trobaren amb què el sagristà de la Seu, amb molt bon acord, havia tancat l'església. Trucaren; els costà molt de fer-li sentir; i quan finalment respongué, féu de contesta, com és molt natural, que ell no podia tocar sens manament del Sr. Arxiprest. El buscaren; més aquest havia desaparegut.

Resultat, que en anades i vingudes, intimacions i rèpliques, es passà molta estona, i així, quan per fi es tocà a sometent, ja eren quarts de nou o les nou. Però en aquesta hora i estant la ciutat fosca com gola de llop, era gairebé una temeritat sortir els individus del sometent, d'un a un, de ses cases, doncs havien d'abrigar seriosos temors de ser assassinats impunement pels revolucionaris, ja que ningú sabia com estaven els carrers per on havia de passar. D'aquí esdevingué que no compareguessin a la plaça major més que els qui per viure pròxims a ella pogueren ser cridats de casa en casa pels pocs que ja estaven sobre les armes.

Entre qui féu efecte immediat el toc de la campana, fou entre els incendiaris que llavors estaven cremant i saquejant l'església i convent de St. Francesc; els quals posseïts de pànic, així que el sentiren, abandonaren tot seguit llur infernal tasca i ja no cometeren cap altre crim en tota la nit. La qual cosa demostra ben clarament, que si s'hagués acudit a son degut temps a aquest mitjà, segons instava el Sr. Vallés i aconsellava la més elemental previsió, podien haver-se evitat els sacrílegs excessos que ara tenim de lamentar i constitueixen la ignomínia de Manresa. Tot i amb això, a aquell toc, tard com fou, es deu el que tan terribles esdeveniments no passessin més endavant, com era la intenció dels impius revolucionaris, i que, per consegüent, nostra ciutat estimada no hagués de deplorar majors perjudicis i des-honor, que prou li costarà de guarir-se dels soferts i per bon munt d'anys quedaran marcades en son front nobilíssim les immundes petjades dels vandàlics bàrbars de principis del segle xx.

CONCLUSIÓ

Amb aquesta visió dels fets revolucionaris ocorreguts a Manresa durant l'última setmana de juliol de 1909 hem pogut enriquir, amb un

nou text inèdit, les aportacions a les Jornades sobre la Setmana Tràgica que ha celebrat la Biblioteca Balmes, on s'han presentat i editat diverses cròniques sobre els esmentats esdeveniments, totes amb detalls i matisos ben particulars.